

**UCHWAŁA NR XIX/140/2026
RADY GMINY KRUKLANKI
z dnia 27 marca 2026r.**

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej
i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej
na lata 2026-2030**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15, art. 40 ust. 1, art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025r., poz. 1153 z późn. zm.) oraz na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2024r., poz. 1673 z późn. zm.) Rada Gminy Kruklanki uchwała, co następuje:

§ 1.

Uchwała się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2026-2030, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie niniejszej uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kruklanki.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Jerzy Piniaha

Gminny Program
Przeciwdziałania Przemocy Domowej
oraz
Ochrony Osób Doznających Przemocy
Domowej
na lata 2026-2030

Kruklanki 2026r.

Spis treści

I.	Podstawy prawne Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2026-2030	3
II.	Podstawy teoretyczne dotyczące zjawiska przemocy domowej	5
	1. Definicja zjawiska przemocy	5
	2. Cechy przemocy	5
	3. Rodzaje przemocy	5
	4. Fazy przemocy	6
III.	Skala problemu przemocy w rodzinie na terenie Gminy Kruklanki.	7
	1. Charakterystyka problemu w Gminie Kruklanki na podstawie analizy danych z Diagnozy problemów społecznych.....	7
	2. Diagnoza problemu przemocy w rodzinie.....	15
	3. Charakterystyka problemu w Gminie Kruklanki na podstawie analizy danych Zespołu Interdyscyplinarnego.....	16
IV.	Podmioty funkcjonujące na terenie Gminy Kruklanki	17
V.	Cele, zadania programu.	17
	1. Główne cele programu.	17
	2. Cele szczegółowe.....	18
	3. Kierunki działań i wskaźniki.	19
	4. Zadania, czas realizacji oraz realizatorzy Programu.....	23
	5. Zespół Interdyscyplinarny w Gminie Kruklanki.....	23
	6. Sprawozdanie z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w Kruklankach	23
	7. Realizacja i metody działania.....	24
VI.	Przewidywane efekty działań wynikających z realizacji programu.	25
VII.	Realizacja programu.....	26
VIII.	Monitoring, sprawozdawczość i Finansowanie Programu.	26
	Zakończenie.....	26

I. Podstawy Prawne Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2026-2030.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2026-2030 został opracowany na podstawie:

- Ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2024r. poz. 1673);
- Ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2025r. poz. 1214 z późn. zm.);
- Ustawy z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (j. t. Dz. U. z 2023r. poz. 2151 z późn. zm.);
- Ustawy z dnia 25 lutego 1964r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2023r. poz. 2809, z późn. zm.);
- Ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks Karny (t.j. Dz. U. z 2025r. poz. 383 z późn. zm.);
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej – Uchwała Nr 25 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M. P. z 2023, poz. 1232);
- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 2009 Nr 114 poz. 946).

Założenia opierają się również na poniższych aktach prawnych:

- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 20 czerwca 2023r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach (Dz. U. z 2023r. poz. 1158);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 września 2023r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2023r., poz. 1870);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (Dz. U. z 2023r., poz. 1807);
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej (Dz. U. z 2023r., poz. 1827).

II. Podstawy teoretyczne dotyczące zjawiska przemocy domowej.

1. Definicja zjawiska przemocy

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej definiuje przemoc jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- a. narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- b. naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- c. powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- d. ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- e. istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udrczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

2. Cechy przemocy

- **Przemoc narusza prawa i dobra osobiste**, ponieważ sprawca wykorzystuje przewagę siły i narusza podstawowe prawa ofiary,
- **Przemoc powoduje cierpienie i ból**, dlatego że sprawca naraża życie i zdrowie ofiary, zadając jej cierpienia zarówno fizyczne jak i psychiczne, co z kolei powoduje gorsze funkcjonowanie ofiary w środowisku,
- **Przemoc intencjonalna**, jest to działanie zamierzone i celowe, powoduje uzyskanie kontroli nad ofiarą oraz jej całkowitego podporządkowania,
- **Przemoc jest wykorzystywaniem przewagi**, narusza podstawowe prawa człowieka.

3. Rodzaje przemocy

Ponieważ przemoc w rodzinie przybiera różne formy i dokonuje się przy pomocy różnych instrumentów możemy wyróżnić następujące rodzaje:

- **Przemoc fizyczna** - niosąca ryzyko uszkodzenia ciała a nawet utraty życia (popychanie, bicie, kopanie, szarpanie, duszenie);
- **Przemoc psychiczna** – działania zmierzające do poniżenia ofiary (izolacja, groźby, ośmieszanie, upokarzanie);

- **Przemoc seksualna** - przymuszanie ofiary do niechcianych czynów seksualnych bez jej zgody (gwałt, nieakceptowane pieszczoty, zmuszanie do prostytucji);
- **Przemoc ekonomiczna** - dotycząca finansów (odbierania pieniędzy, kontrolowanie wydatków, okradanie, uniemożliwienie dostępu do wspólnego konta);
- **Zaniedbanie** - niezaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych (brak opieki, chłód, obojętność);
- **Cyberprzemoc** – to przemoc z użyciem urządzeń elektronicznych, najczęściej telefonu bądź komputera. Przejawia się poprzez: agresję słowną, np. wyzywanie na czatach internetowych, zamieszczanie komentarzy na forum internetowym w celu ośmieszenia, sprawienia przykrości lub wystraszenia innej osoby; upublicznianie upokarzających, przerobionych zdjęć i filmów; zamieszczanie przykrych komentarzy na profilach innych osób w portalach społecznościowych; włamanie na konto i podszywanie się pod kogoś w celu zamieszczania w jego imieniu obraźliwych postów i zdjęć na profilach innych użytkowników; szantażowanie; ujawnianie sekretów.

4. Fazy przemocy

Przemoc domowa rzadko bywa zjawiskiem jednorazowym. Najczęściej jest procesem długotrwałym, o kilkunastoletniej historii. Cechuje je pewnego rodzaju prawidłowość czy powtarzalność zachowań. Cykl przemocy składa się zwykle z trzech następujących po sobie faz:

- **Faza narastającego napięcia** - wzrost napięcia i natężenie sytuacji konfliktowych,
- **Faza ostrej przemocy** - wybuch gniewu i wyładowanie agresji,
- **Faza miodowego miesiąca** - skrucha ze strony sprawcy, okazywanie przez niego żalu, któremu towarzyszą poczucie winy i wyrzuty sumienia.

III. Skala problemu przemocy w rodzinie na terenie Gminy Kruklanki.

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem życia człowieka, kształtującym osobowość, system wartości, styl życia. Ważną rolę w prawidłowo funkcjonującej rodzinie odgrywają wzajemne relacje pomiędzy rodzicami oparte na miłości i zrozumieniu.

W przypadku dezorganizacji, rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań, role wewnątrz rodziny ulegają zaburzeniu, łamane są reguły a zachowania poszczególnych członków rodziny stają się coraz bardziej niezgodne z normami prawnymi i moralnymi. Przemoc domowa może być zarówno przyczyną jak i skutkiem dysfunkcji w rodzinie. Jest poważnym problemem społecznym, bo niszczy od środka nie tylko rodzinę, ale przyczynia się do kryzysu społecznego, gdyż jest czynnikiem wzmacniającym występowanie patologii społecznych (uzależnień, wzrost liczby pacjentów służby zdrowia, spadek wydajności osób w wieku produkcyjnym, itd.).

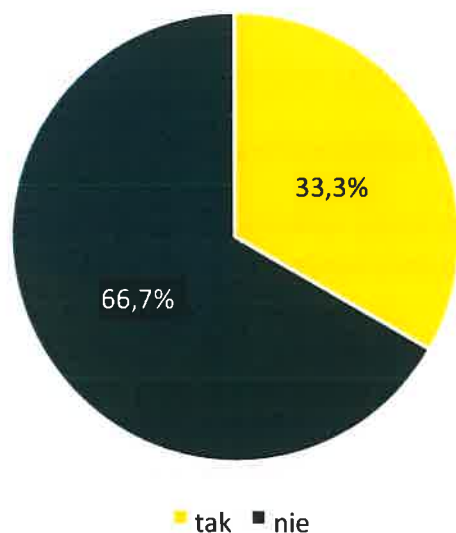
Przemoc ze strony najbliższej osoby jest doświadczeniem traumatycznym, okaleczającym psychikę. Przemoc domowa przybiera różne formy: od przemocy fizycznej, przez przemoc psychiczną i seksualną, po przemoc ekonomiczną. Przemoc domowa rzadko jest incydem jednorazowym, zazwyczaj ma ona charakter długotrwały i cykliczny.

W 2025 roku na terenie Gminy Kruklanki została przeprowadzona diagnoza problemów społecznych na podstawie ankiet dotyczących występowania zjawiska przemocy rówieśniczej i domowej wśród dzieci i młodzieży z klas V-VIII a także wśród osób dorosłych. W ankiecie wzięło udział 123 uczniów w tym 55,3% dziewczynek i 44,7% chłopców. Dorosłych mieszkańców gminy było 48 a w tym 22,9% mężczyzn i 77,1% kobiet. Ankiety miały charakter anonimowy.

PROBLEM PRZEMOCY

Pytanie zadane respondentom miało na celu oszacowanie skali problemu przemocy wśród dzieci i młodzieży z terenu gminy Kruklanki. Zapytano uczniów o to, czy zdarzyło im się w przeciągu ostatnich 12 miesięcy doświadczyć przemocy. Twierdzącej odpowiedzi udzielił co trzeci badany (33,3%).

**Wykres. Czy w przeciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło Ci się doświadczyć przemocy?
N=123**

W celu pogłębionej analizy określono również to, jakie osoby stosowały przemoc wobec uczniów. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można stwierdzić, że ankietowani najczęściej doświadczali przemocy ze strony uczniów ze swojej szkoły – przyznało to 21 osób (52,5%), z kolei 20 respondentów wskazało na rodzeństwo (50,0%). 9 badanych doznało przemocy ze strony kolegów/koleżanek spoza szkoły (22,5%), a 7 ankietowanych wyróżniło rodziców (17,5%). Ponadto, 4 uczniów wskazało na inne osoby, w tym: *nauczycieli, mamę i tatę*. 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Tabela. Kto stosował wobec Ciebie przemoc? N=40

Odpowiedź	%	Liczba odp.
uczniowie z mojej szkoły	52,5%	21
rodzeństwo	50,0%	20
koledzy/koleżanki spoza szkoły	22,5%	9
rodzice	17,5%	7
inne osoby	10,0%	4

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi uczniów na pytanie o rodzaje doznawanej przemocy. Można zauważyć, że:

- ☉ przemocy psychicznej doznało 23 badanych (63,9%),
- ☉ przemocy fizycznej doświadczyło 19 uczniów (52,8%), ☐ przemocy seksualnej doświadczyło 7 respondentów (19,4%), ☐ zaniedbania doznało 6 ankietowanych (16,7%). 5 badanych pominęło to pytanie.

Tabela. Jakiego rodzaju przemocy doznałeś/aś? N=36

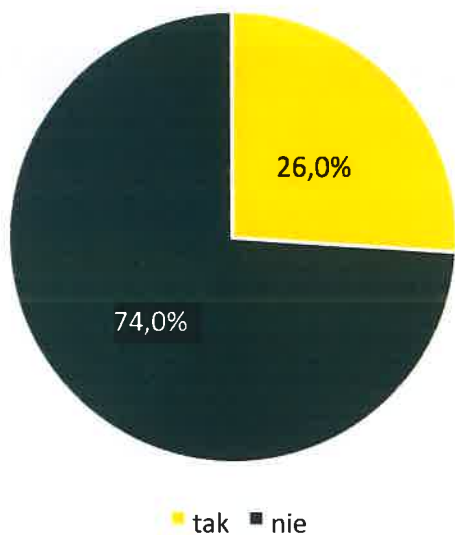
Odpowiedź	%	Liczba odp.
ktoś mnie przezywał, groził mi, upokarzał, straszył, wyśmiewał itp.	63,9%	23
ktoś mnie bił, kopał, szarpał, dusił, popychał, spoliczkował itp.	52,8%	19
ktoś mnie dotykał w miejsca, w które sobie tego nie życzyłem/am, ktoś mówił o moim ciele w sposób, który mnie zawstydział itp.	19,4%	7
nie miałem/am zapewnionej opieki, kiedy byłem/am chory/a, wsparcia i pomocy od rodziców/opiekunów, kiedy miałem/am problemy, dostawałem/am zbyt mało jedzenia, dlatego przez dłuższy czas byłem/am głodny/a itp.	16,7%	6

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

W kolejnym pytaniu uczniowie zostali poproszeni o określenie, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy doszło do sytuacji, w której zastosowali oni przemoc wobec innych osób.

Twierdząco na to pytanie odpowiedział średnio co czwarty uczeń, tj. 26,0%.

Wykres. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy doszło do sytuacji, w której zastosowałeś/aś przemoc wobec drugiej osoby? N=123

W dalszej kolejności respondenci odpowiedzieli na pytanie, jakiego rodzaju przemoc zastosowali. Z odpowiedzi respondentów wynika, że:

□ przemoc fizyczną zastosowało 20 ankietowanych (66,7%), □ przemoc psychiczną stosowało 14 respondentów (46,7%), □ przemoc seksualnej dopuściło się 7 badanych (23,3%).
2 badanych pominęło to pytanie.

Tabela. Jakiego rodzaju przemoc zastosowałeś/aś? N=30

Odpowiedź	%	Liczba odp.
biłem/am kogoś, kopałem/am, szarpałem/aśm dusiłem/am, popychałem/am, spoliczkowałem/am itp.	66,7%	20
przezywałem/am kogoś, groziłem/am komuś, upokarzałem/am kogoś, straszyłem/am, wyśmiewałem/am itp.	46,7%	14
dotykałem/am kogoś w miejsca, w które ta osoba tego sobie nie życzyła, mówiłem/am o czymś ciele w sposób który go zawstydział itp.	23,3%	7

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

W dalszej kolejności analizie poddane zostały odpowiedzi uczniów na pytanie o to, wobec kogo zdarzyło im się stosować przemoc. Największa część ankietowanych przyznała się do przemyocy wobec uczniów ze swojej szkoły – wskazało na to 18 osób (58,1%), natomiast odpowiedzi 14 respondentów padły na rodzeństwo (45,2%). 9 ankietowanych przyznało się do przemyocy wobec kolegów/koleżanek spoza szkoły (29,0%), z kolei 7 uczniów podało inne, bliżej nieokreślone osoby (22,6%). 1 badany pominął to pytanie.

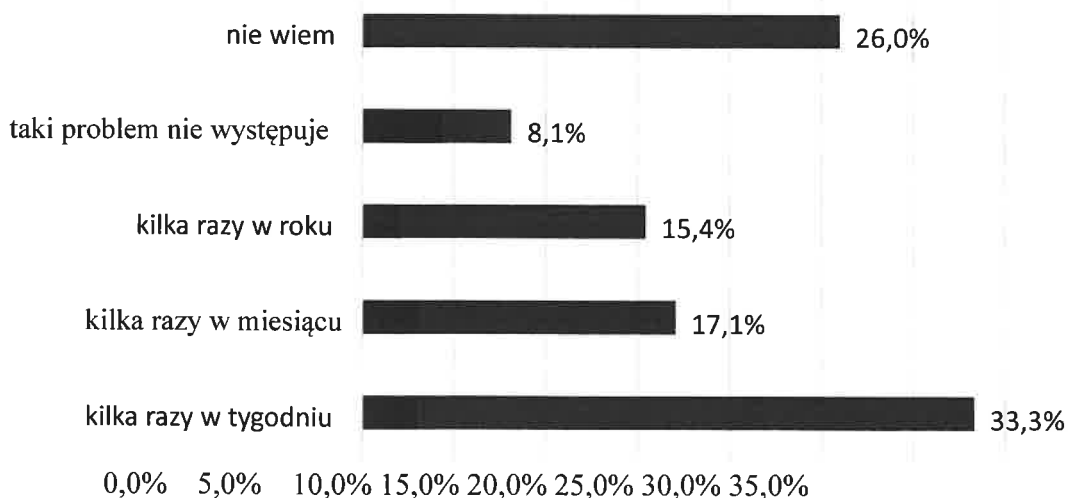
Tabela. Wobec kogo zdarzyło Ci się stosować przemoc? N=31

Odpowiedź	%	Liczba odp.
uczniów z mojej szkoły	58,1%	18
rodzeństwa	45,2%	14
kolegów/koleżanek spoza szkoły	29,0%	9
innych osób	22,6%	7

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

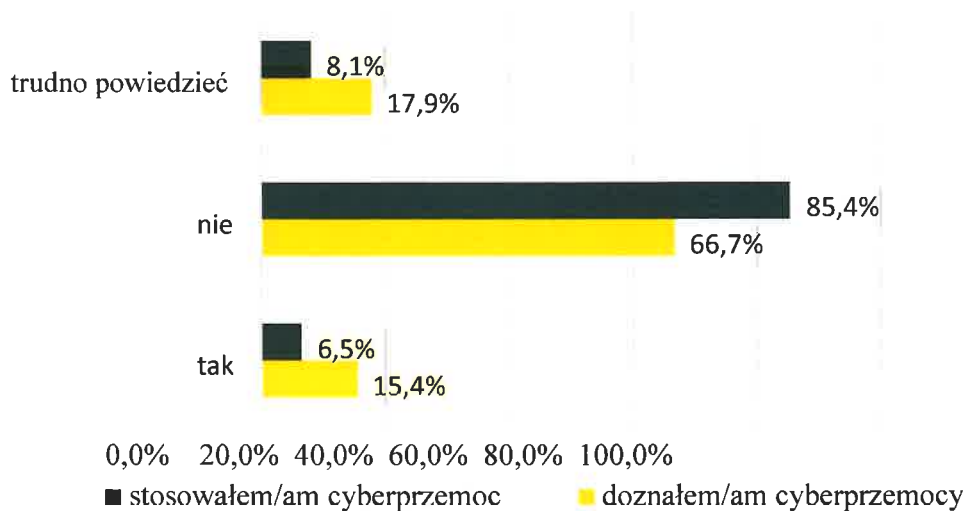
Następne pytanie dotyczyło częstotliwości występowania przemyocy między uczniami w szkole. 26,0% osób nie potrafiło określić, czy ten problem jest obecny, z kolei zdaniem 8,1% przemoc między uczniami w szkole nie występuje. Respondenci, którzy przyznali, że w ich szkole się to zdarza stanowią 65,8% wszystkich badanych, przy czym 15,4% z nich przyznało, że takie sytuacje mają miejsce kilka razy w roku, w opinii 17,1% uczniów – kilka razy w miesiącu, natomiast 33,3% ankietowanych odpowiedziało, iż problem przemyocy między uczniami zauważa kilka razy w tygodniu.

Wykres. Jak często obserwujesz w swojej szkole problem przemyocy między uczniami? N=123

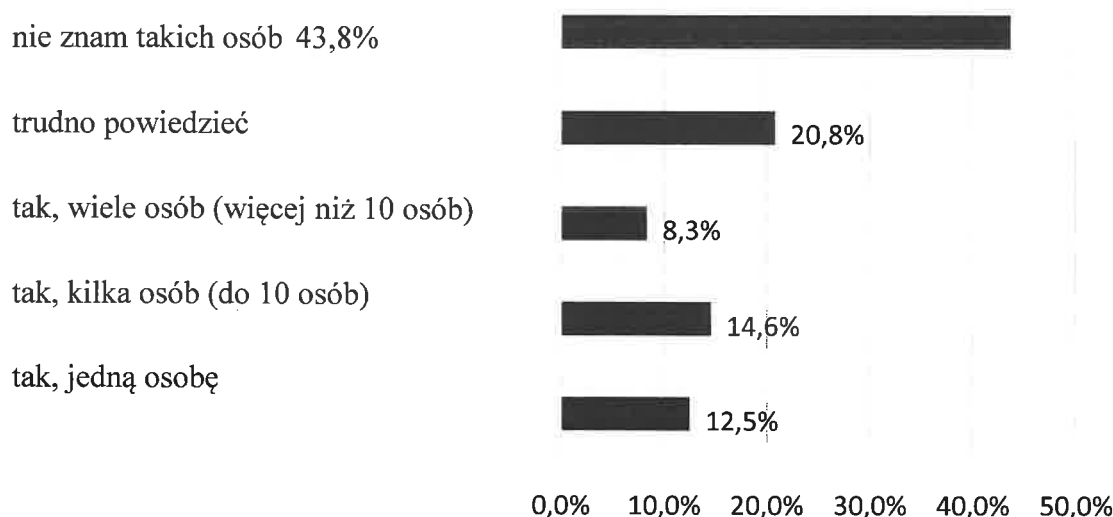
Następnie uczniowie biorący udział w badaniu mieli odpowiedzieć na pytanie, czy sami stosowali lub doświadczyli cyberprzemocy w przeciągu ostatnich 12 miesięcy. 15,4% uczniów stwierdziło, że doświadczyło cyberprzemocy, natomiast 17,9% osób nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że odsetek 6,5% respondentów przyznał się do stosowania przemocy w Internecie, jednocześnie 8,1% osób wskazało odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Wykres. Czy w przeciągu ostatnich 12 miesięcy doznawałeś/aś oraz stosowałeś/aś cyberprzemoc (np. wyzywanie, podszywanie się, ośmieszanie/poniżanie, grożenie/ straszenie, szantażowanie, wyludzanie pieniędzy, rozsyłanie ośmieszających zdjęć/ filmów)? N=123

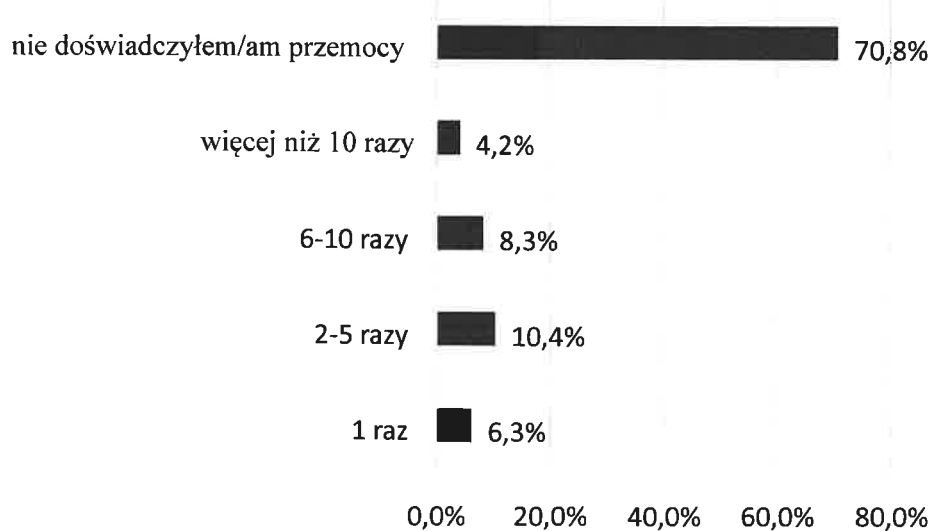
Poniższe wykresy przedstawiają odpowiedzi ankietowanych dorosłych na pytanie o znajomość kogoś w swoim otoczeniu, kto doświadcza przemocy domowej. 14,6% respondentów odpowiedziało, że zna kilka takich osób (do 10), 8,3% – wiele osób (powyżej 10), natomiast 12,5% badanych zna jedną osobę, która doznaje przemocy. 20,8% ankietowanych miało trudności z odpowiedzią na to pytanie, natomiast 43,8% badanych zadeklarowało, że nie zna nikogo, kto doznaje przemocy w swoim domu.

Czy zna Pan/i kogoś w swoim otoczeniu, kto doświadcza przemocy domowej? N=48

Skala problemu przemocy na terenie Gminy została zweryfikowana również dzięki odpowiedziom respondentów na pytanie o to, czy zdarzyło im się doświadczyć tego problemu w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie. Z zebranych danych wynika, że w danym okresie, przemocy doznało 29,2% mieszkańców, wśród których 6,3% doświadczyło jej 1 raz, 10,4% – 2-5 razy, 8,3% – 6-10 razy, natomiast 4,2% – więcej niż 10 razy.

Wykres. Jak często, w okresie 12 miesięcy zdarzyło się Panu/i doświadczyć przemocy? N=48

Mieszkańcy, którzy przyznali, że doznali przemocy, zostali następnie poproszeni o określenie jej rodzaju. Z deklaracji ankietowanych wynika, że 5 badanych doznało przemocy fizycznej (35,7%), po 4 osoby – przemocy psychicznej, seksualnej i ekonomicznej (po 28,6%), z kolei pojedyncze odpowiedzi padły na zaniedbanie oraz brak wiedzy odnośnie rodzaju doświadczanej przemocy (po 7,1%).

Tabela. Jakiego rodzaju przemocy Pan/i doznał/a w ciągu ostatnich 12 miesięcy? N=14

Odpowiedź	%	Liczba odp.
przemoc fizyczna	35,7%	5
przemoc psychiczna	28,6%	4
przemoc seksualna	28,6%	4
przemoc ekonomiczna	28,6%	4
zaniedbanie	7,1%	1
nie wiem	7,1%	1

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

Zapytaliśmy respondentów również o to, kto stosował wobec nich przemoc. Jak widać w kolejnej tabeli, najczęściej badanych doznało przemocy ze strony rodziców i partnera/ partnerki (po 5 osób, tj. 35,7%), po 4 osoby wskazywały na innych członków rodziny oraz męża/żonę (po 28,6%), natomiast 1 badany wskazał na inne, bliżej nieokreślone osoby (7,1%).

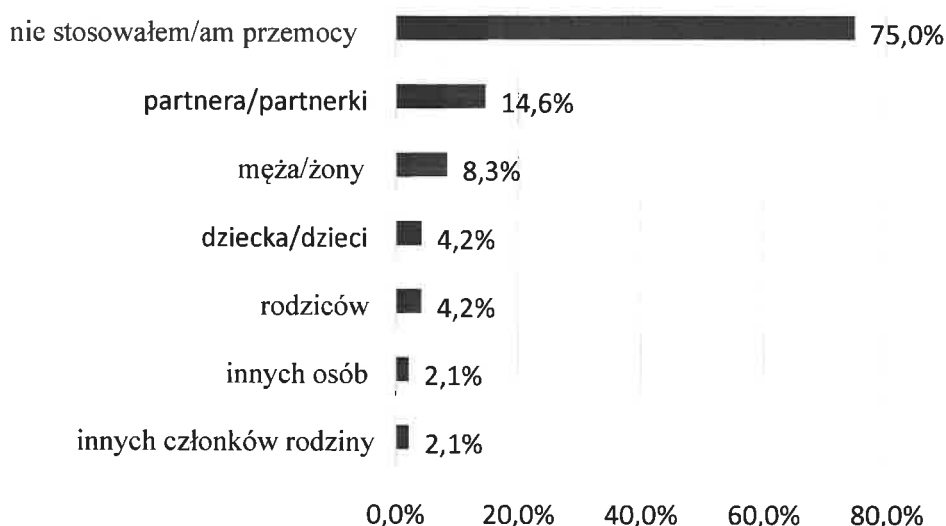
Tabela. Kto stosował wobec Pana/i przemoc? N=6

Odpowiedź	%	Liczba odp.
rodzice	35,7%	5
partner/partnerka	35,7%	5
inni członkowie rodziny	28,6%	4
mąż/żona	28,6%	4
inne osoby	7,1%	1

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

Mieszkańcy zostali poproszeni również o odpowiedź na pytanie dotyczące stosowania przemocy przez nich samych. Do stosowania przemocy w ciągu ostatnich 12 miesięcy przyznało się 25,0% badanych mieszkańców. Najczęściej stosowali oni przemoc wobec partnera/partnerki (14,6%) oraz męża/żony (8,3%). W dalszej kolejności wskazywano na dziecko/dzieci oraz rodziców (po 4,2%), inne, bliżej nieokreślone osoby oraz innych członków rodziny (po 2,1%).

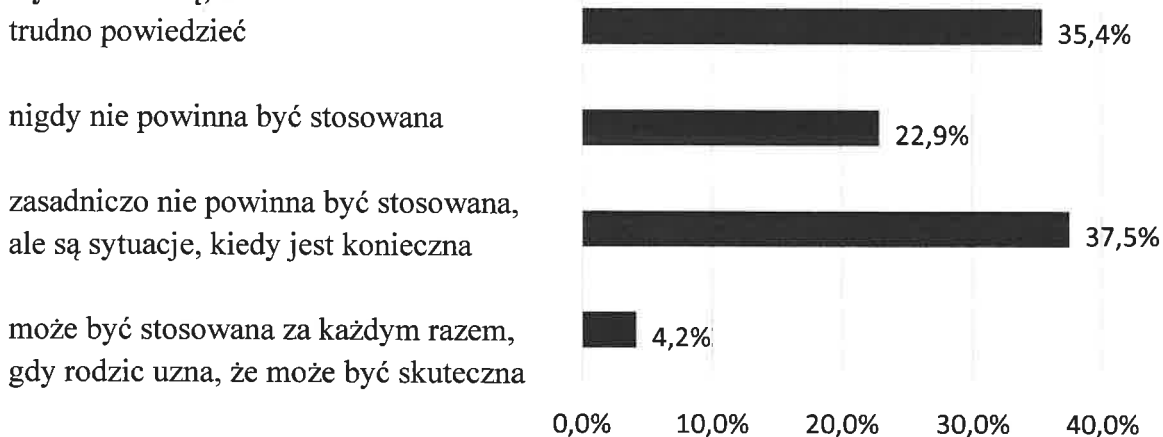
Wykres. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy doszło do sytuacji, gdzie zastosował/a Pan/i przemoc domową wobec: N=48

**Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%*

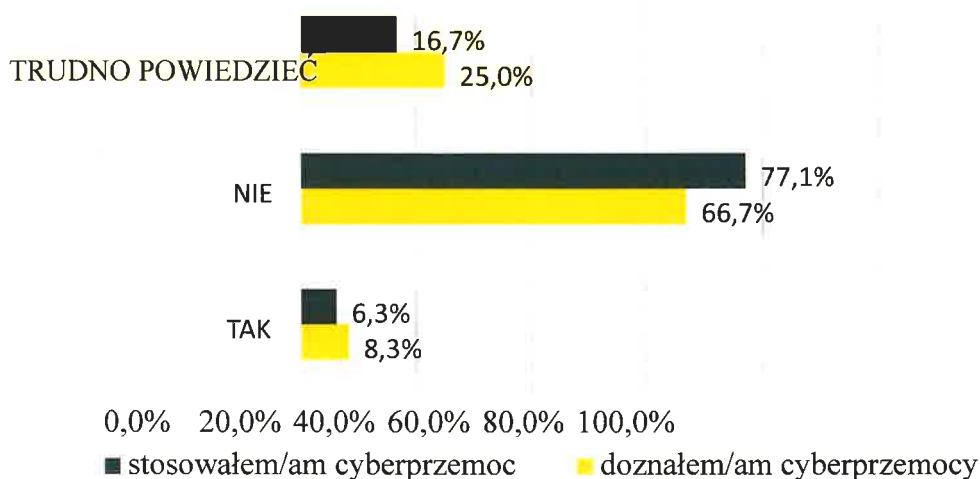
Kolejną analizowaną w Diagnostyce kwestią była opinia dorosłych mieszkańców Gminy na temat stosowania kar fizycznych w stosunku do dzieci. W odniesieniu do prezentowanych danych warto zwrócić uwagę, że wśród części respondentów występuje tolerancja przemocy jako metody wychowawczej – kar fizycznych nie neguje 41,7% badanych, z czego 4,2% ankietowanych uważa, że mogą one być stosowane za każdym razem, gdy rodzic uzna, że mogą być skuteczne, a 37,5% respondentów twierdzi, że nie powinny być one stosowane, ale są sytuacje, w których takie kary są konieczne. Jednocześnie 35,4% dorosłych mieszkańców udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Kary fizyczne nie powinny być nigdy stosowane według 22,9% badanych.

Wykres. Czy Pana/i zdaniem stosowanie kar fizycznych (np. klaps) jest metodą wychowawczą, która: N=48

Ostatnie pytanie z zakresu problemu przemocy ujęte w kwestionariuszu ankiety dotyczyło zjawiska cyberprzemocy i miało na celu oszacowanie skali jej występowania wśród dorosłych mieszkańców Gminy. Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie, czy zdarzyło im się w ciągu ostatnich 12 miesięcy doświadczyć oraz stosować cyberprzemoc. Z deklaracji badanych wynika, że takiego problemu doświadczyło 8,3% badanych, z kolei 25,0% miało trudności z odpowiedzią na to pytanie. Do stosowania przemocy w Internecie przyznało się 6,3% ankietowanych, a 16,7% miało trudności w ocenie.

Wykres. Czy w przeciągu ostatnich 12 miesięcy doznał/a oraz stosował/a Pan/i cyberprzemoc (np. wyzywanie, podszywanie się, ośmieszanie/poniżanie, grożenie/straszenie, szantażowanie, wyludzanie pieniędzy, rozsyłanie ośmieszających zdjęć/filmów)? N=48

Diagnoza problemu przemocy domowej.

Na terenie Gminy Kruklanki przemoc domowa występuje w rodzinach o różnym statusie społecznym. Dominującym problemem jest alkoholizm, a po nim choroba psychiczna. Następnie przemoc wiąże się z niskimi dochodami, biedą, bezrobociem, a także małą świadomością społeczną. Przypadki przemocy zdarzają się w domach rodzinnych, w zamkniętym kręgu, gdzie świadkami są jedynie członkowie rodziny.

Osoby, wobec których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą domową przeważnie są w wieku od 18 do 67 lat. Tak samo sytuacja wygląda w przypadku osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc domową.

Program został opracowany w oparciu o materiały własne – diagnoza problemów społecznych oraz dane statystyczne uzyskane od podmiotów działających w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.

Podstawę programu stanowi podejście interdyscyplinarne, zgodnie z którym wszelkie działania na rzecz pomocy rodzinie powinny być planowane i wdrażane przez specjalistów z różnych dziedzin, będących przedstawicielami różnych instytucji i organizacji.

Charakterystyka problemu w Gminie Kruklanki na podstawie analizy danych Zespołu Interdyscyplinarnego.

Podjęcie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą domową. Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy domowej. Przedstawiciele podmiotów wyżej wymienionych, realizują procedurę „Niebieskie Karty” w oparciu o zasadę współpracy i przekazują informacje o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego. Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta - A” w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny, bądź przez osobę będącą świadkiem przemocy domowej.

W ujawnionych przypadkach przemocy domowej lub przypadku uzasadnionego podejrzenia, że w danej rodzinie występuje przemoc prowadzona jest tzw. procedura „Niebieskie Karty”. Obejmuje ona ogół czynności podejmowanych przez przedstawicieli Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Policji, oświaty, służby zdrowia, GKRPA, organizacji pozarządowych. Działania te koordynuje Przewodniczący Zespołu Interdyscyplinarnego.

Liczba Niebieskich Kart w latach 2023-2025

Rok	Liczba Niebieskich Kart	Liczba osób stosujących przemoc	Liczba rodzin dotkniętych przemocą	Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie
2023	4	4	4	8
2024	1	1	1	2
2025	8	6	6	8

Źródło: Sprawozdania z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w Kruklankach oraz z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2023-2025.

Wzrost liczby Niebieskich Kart może być związany z tendencją wzrostową osób szukających wsparcia i pomocy w sytuacjach przemocy domowej. Prowadzone działania lokalne jak i ogólnopolskie powodują zmianę świadomości społecznej, zwiększa się gotowość osób doznających przemocy do ujawniania takich spraw.

Z obserwacji i analizy zebranych danych statystycznych wynika, iż najczęściej osobami stosującymi przemoc są mężczyźni w przedziale wiekowym 18-67 lat, zaś osoby doznające przemocy to kobiety w wieku od 18-67 lat.

IV. Podmioty funkcjonujące na terenie Gminy Kruklanki.

Założeniem ogólnym programu jest współpraca z osobami ze specjalistycznych grup zawodowych i instytucjami, które zajmują się przeciwdziałaniem przemocy domowej.

Do podmiotów funkcjonujących na terenie Gminy Kruklanki, świadczących pomoc w przeciwdziałaniu przemocy domowej należą:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Placówki służby zdrowia,
- Szkoła podstawowa,
- Organizacje społeczne,
- Kościół rzymskokatolicki,
- Kościół grekokatolicki,
- Kościół prawosławny,

Współpraca z instytucjami i osobami

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Giżycku
- Sąd Rejonowy w Giżycku,
- poradnie leczenia uzależnień,
- kuratorzy zawodowi,
- dyrektorzy, nauczyciele i pedagodzy pracujący w szkołach,
- lekarze i pielęgniarki,
- pracownicy socjalni z innych GOPS lub MOPS,
- pracownicy Urzędu Gminy w Kruklankach,
- Policja,

V. Cele, zadania programu.

Celem stworzenia programu jest wprowadzenia szeregu działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy osobom doświadczającym przemocy oraz podejmowanie odpowiednich działań wobec sprawców. Program skierowany jest do ogółu mieszkańców Gminy Kruklanki, w tym szczególnie do osób doznających przemocy domowej, osób stosujących przemoc domową, świadków przemocy.

1. CELE, KIERUNKI I WSKAŹNIKI PROGRAMU

Cel główny:

„Zminimalizowanie występowania zjawiska przemocy domowej na terenie Gminy Kruklanki”

Cele szczegółowe:

OBSZAR 1. Ochrona, pomoc i wsparcie osób doznających przemocy domowej.

1. Zwiększenie działań w zakresie ochrony osób doznających przemocy domowej i rozszerzenie dostępności pomocy.

OBSZAR 2. Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc domową

1. Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących, a także podejrzanych o przemoc domową.

OBSZAR 3. Profilaktyka, diagnoza i edukacja społeczna

1. Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.

OBSZAR 4. Podnoszenie kompetencji, rozwijanie i doskonalenie umiejętności służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.

1. Zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Cel	Kierunki działań	Wskaźniki
<p>Zwiększenie działań w zakresie ochrony osób i rodzin doznających przemocy domowej oraz rozszerzenie dostępności pomocy.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Aktywna działalność członków Zespołu Interdyscyplinarnego, Tworzenie i funkcjonowanie grup diagnostyczno-pomocowych, Realizowanie procedur "Niebieskie Karty", Prowadzenie poradnictwa socjalnego dla osób doświadczających przemocy domowej, a także prowadzenie pracy socjalnej, Kierowanie do programów terapeutycznych dla osób doświadczających przemocy domowej, Zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy domowej poprzez, np. zapewnienie schronienia, udzielenie pomocy finansowej i rzeczowej, Propagowanie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy, w szczególności: medycznej, psychologicznej, pedagogicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej, Zapewnienie sprawnego systemu współpracy służb we wdrażaniu procedury z art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej. 	<ol style="list-style-type: none"> liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego, liczba utworzonych grup diagnostyczno-pomocowych, liczba funkcjonujących grup diagnostyczno-pomocowych, liczba interwencji związanych z przemocą domową, liczba wszczętych procedur „Niebieska Karta”, liczba przeprowadzonych specjalistycznych porad, ilość osób korzystających z poradnictwa, ilość dzieci, którym zapewniono ochronę w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, w związku z bezpośrednim zagrożeniem życia lub zdrowia, Liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych dotyczących przemocy domowej, ilość osób, którym zapewniono schronienie, ilość osób, którym udzielono pomocy finansowej i rzeczowej.

Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących, a także osób podejrzanym o stosowanie przemocy domowej.

1. Motywowanie i kierowanie osób stosujących przemoc domową do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutycznych,
 2. Prowadzenie rozmów edukacyjnych z osobami nadużywającymi alkoholu i stosującymi przemoc domową,
 3. Informowanie osób stosujących przemoc domową o konsekwencjach jej stosowania, możliwościach podjęcia leczenia, a następnie terapii dla osób stosujących przemoc domową,
 4. Kierowanie wniosków do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w zakresie zastosowania obowiązku podjęcia leczenia odwykowego w związku z nadużywaniem alkoholu.
 5. Kierowanie wniosków o możliwym popełnieniu przestępstwa do Prokuratury.
1. liczba zorganizowanych programów korekcyjno-edukacyjnych oraz programów psychologiczno-terapeutycznych,
 2. Ilość osób uczestniczących w programie korekcyjno-edukacyjnym oraz programie psychologiczno-terapeutycznym,
 3. Ilość osób, które ukończyły program korekcyjno-edukacyjny lub psychologiczno-terapeutyczny,
 4. liczba wszczętych i zakończonych kart w ramach wdrożonej procedury "Niebieskie Karty",
 5. liczba skierowanych wniosków do G.K.R.P.A.
 6. Liczba sporządzonych wniosków o możliwym popełnieniu przestępstwa do Prokuratury.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizowanie porad oraz interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, 2. Edukowanie dzieci i młodzieży w zakresie radzenia sobie z przejawami agresji i przemocy, w tym tworzenie programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy i cyberprzemocy, 3. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej (w tym także rodziców) na temat przemocy domowej m.in. poprzez organizowanie prelekcji, spotkań itp., 4. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej na temat przemocy domowej poprzez upowszechnianie materiałów edukacyjno-informacyjnych (np. plakatów, broszur, ulotek), w tym na temat przemocy ekonomicznej i cyberprzemocy. 5. Rozpowszechnianie informacji o instytucjach udzielających pomocy i wsparcia w sytuacjach doświadczania przemocy domowej, 6. Prowadzenie działań profilaktycznych dotyczących zapobiegania przemocy domowej, w szczególności wobec dzieci, kobiet, osób starszych i niepełnosprawnych (organizowanie lokalnych akcji i kampanii). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba przeprowadzonych warsztatów, programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży oraz ilość uczestników ww. działaniach, 2. liczba placówek oświatowych realizujących programy profilaktyczne, 3. liczba udzielonych porad, 4. liczba zorganizowanych prelekcji dla społeczności lokalnej oraz ilość uczestników, 5. liczba zorganizowanych spotkań, pogadanek profilaktycznych dla rodziców oraz ilość uczestników biorących w nich udział, 6. liczba zrealizowanych godzin edukacyjnych w ramach programów profilaktycznych, 7. liczba zorganizowanych akcji lokalnych/kampanii społecznych związanych z tematyką przeciwdziałania przemocy domowej oraz liczba uczestników.
--	--

1. Systematyczne prowadzenie szkoleń dla wszystkich przedstawicieli podmiotów, podejmujących działania na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą domową 2. Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami doświadczającymi przemoc domowej i z osobami stosującymi przemoc domową, w formie m.in. superwizji, coachingu, doradztwa, grup wsparcia, 3. Zapewnienie dostępu pracownikom zajmującym się przeciwdziałaniem przemocy domowej do specjalistycznej literatury, materiałów edukacyjnych, informacyjnych.	1. Ilość uczestników biorących udział w szkoleniach, 2. Liczba przeprowadzonych superwizji i innych form wsparcia, 3. Ilość osób, które skorzystały z w/w form wsparcia zawodowego, 4. Liczba zakupionych i udostępnionych materiałów edukacyjnych dla pracowników poruszających się w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.

Zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

1. Zadania, czas realizacji oraz realizatorzy zadań.

- W programie zawierają się zadania będące kontynuacją działań założonych w poprzednim programie, a także nowe wyzwania zgodne z zasadą realizmu i możliwości Gminy Kruklanki. Zadania w większości mają charakter zadań stałych, czyli takich, które są w stanie wejść w zakres indywidualnego planu pomocy rodzinie uwikłanej w przemoc.
- Czas realizacji zadań wyznaczony został na okres pięciu lat.
- Realizatorzy działań - Wykonawca/koordynator: Zespół Interdyscyplinarny Wsparcie/współpraca:
 - ✓ Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
 - ✓ Urząd Gminy
 - ✓ Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii
 - ✓ Policja
 - ✓ Sąd Rodzinny i Nieletnich (Kuratorzy sądowi zawodowi i społeczni)
 - ✓ placówki oświatowe
 - ✓ organizacje pozarządowe i religijne

2. Zespół Interdyscyplinarny w Gminie Kruklanki.

Koalicję do spraw przeciwdziałania przemocy należy budować poprzez angażowanie przedstawicieli instytucji tworzących Zespół Interdyscyplinarny w Gminie Kruklanki.

W skład zespołu włączeni są:

- przedstawiciele Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kruklankach
- przedstawiciel Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- przedstawiciel Komendy Powiatowej Policji w Giżycku,
- przedstawiciel Kuratorskiej Służby Sądowej,
- przedstawiciel oświaty z terenu Gminy Kruklanki,
- przedstawiciel organizacji pozarządowej.

Praca w Zespole przynosi korzyści, ponieważ członkowie Zespołu zapoznają się z różnymi punktami widzenia problemu, gdyż każda służba ma swoją specyfikę, dlatego klient, jak i jego rodzina ma szansę otrzymać kompleksową pomoc.

3. Sprawozdanie z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w Kruklankach.

Działania podjęte wobec osób stosujących przemoc

<i>Rodzaj działania skierowanego wobec osoby stosującej przemoc</i>	<i>Liczba osób, które podjęły współpracę z Zespołem Interdyscyplinarnym</i>	
	2024r.	2025r.
Skierowanie na leczenie odwykowe	1	3
Skierowanie do udziału w spotkaniach terapeutycznych w Gminnym Punkcie Konsultacji i Poradnictwa w zakresie Przemocy i Uzależnień	1	3
Osoby skierowane do organów ścigania	0	1
Osoby skazane prawomocnym wyrokiem Sądu w postępowaniu karnym	1	1
Osoby skierowane do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych	1	4
Osoby, które nie podjęły współpracy z Zespołem Interdyscyplinarnym	0	1

Zródło: Sprawozdania z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w Kruklankach za lata 2024-2025.

Na podstawie danych procedur „Niebieskie Karty” wynika, że alkohol stanowi zazwyczaj główną przyczynę występowania przemocy domowej. Alkohol osłabia kontrolę nad zachowaniem i zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za swoje czyny, mimo że osoby stosujące przemoc często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako czynnik usprawiedliwiający ich zachowanie. Coraz częściej przyczyną przemocy domowej jest uzależnienie nie tylko od alkoholu, ale także uzależnienie od innych substancji psychoaktywnych. W przypadku wystąpienia uzależnienia u osób stosujących przemoc jest składany wniosek do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o objęcie programem leczenia odwykowego. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych kieruje osoby uzależnione do podjęcia terapii odwykowej lub w niektórych sytuacjach składa wnioski do sądu.

Liczba osób korzystających z porad i konsultacji w Gminnym Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym d/s Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Uzależnień

	<i>Liczba osób</i>	
	2024r.	2025r.
<i>Liczba osób dotkniętych przemocą</i>	23	20
<i>Liczba osób stosujących przemoc</i>	4	5

Zródło: Sprawozdania z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w Kruklankach oraz z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej za lata 2024-2025

4. Realizacja i metody działania.

- podejmowanie natychmiastowych interwencji powstrzymujących przemoc, wspólne wizyty z funkcjonariuszem Policją w środowisku,
- prowadzenie rozmów z ofiarami i sprawcami przemocy domowej,
- stworzenie warunków umożliwiających powstanie i pracę grupy wsparcia dla osób doznających przemocy,
- udzielenie wsparcia osobom doznającym przemocy, kierowanie pokrzywdzonych do specjalistów poprzez wsparcie medyczne, prawne, psychologiczne i socjalne,
- stosowanie procedury „Niebieska Karta”, zawiadomienie prokuratury lub Policji i składanie wniosków o podjęcie stosownych działań,
- zwiększenie skuteczności i dostępności terapii dla osób doznających przemocy w rodzinie,
- udzielenie pomocy rodzinom i osobom dotkniętym przemocą w postaci świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, w tym również pracy socjalnej,
- zabezpieczenie wsparcia dla osób w ramach interwencji oraz potrzebującym pomoc w znalezieniu bezpiecznego schronienia,
- analiza dokumentów składanych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o leczenie odwykowe oraz wywiadów środowiskowych pod kątem informacji o przemocy domowej,
- wyciąganie wniosków dotyczących przemocy domowej i kompletowanie dokumentacji potwierdzające występowanie tego zjawiska (notatki służbowe, notatki urzędowe, itd.),
- systematyczna edukacja środowiska lokalnego na temat zjawiska przemocy domowej,
- rozpowszechnianie broszur, ulotek tematycznych, zamieszczanie informacji o możliwościach i miejscach uzyskania pomocy na tablicach informacyjnych i stronie internetowej,
- organizacja tematycznych spotkań w szkołach i w środowisku lokalnym, prowadzonych przez specjalistów zorientowanych w problematyce przemocy domowej,
- aktywizowanie najbliższego otoczenia,
- włączanie osób bliskich, krewnych, sąsiadów, przyjaciół i innych do wspólnego rozwiązywania problemów sytuacji kryzysowych,
- otaczanie wsparciem osób pokrzywdzonych, organizowanie wolnego czasu, wypoczynku letniego i zimowego dzieciom i młodzieży z rodzin zagrożonych przemocą,
- rozpowszechnianie w lokalnym środowisku programów profilaktycznych,
- podnoszenie kwalifikacji i wiedzy przedstawicieli różnych grup zawodowych stykających się z problematyką przemocy domowej,
- podejmowanie innych działań nie ujętych w programie, mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej.

VI. Przewidywane efekty działań wynikających z realizacji programu.

Zakłada się, że osiągnięte zostaną następujące rezultaty:

- zmniejszenie rozmiarów zjawiska przemocy,
- spadek liczby rodzin, w których interwencje są podejmowane wielokrotnie,
- zwiększenie skuteczności i dostępności pomocy poprzez upowszechnianie informacji przydatnych osobom uwikłanym w przemoc,

- zwiększenie wrażliwości społecznej i zaangażowania społeczeństwa w przeciwdziałanie przemocy,
- wzrost liczby osób korzystających z tej formy pomocy,
- większa ochrona osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych i nieletnich przed przemocą domową,
- zmiana postaw mieszkańców Gminy Kruklanki wobec zjawiska przemocy domowej,
- zwiększenie kompetencji służb, instytucji i organizacji zajmujących się przemocą,
- wzrost liczby przeszkolonych osób z zakresu udzielania pomocy osobom, u których występuje przemoc.

VII. Realizacja programu.

Głównym koordynatorem realizacji działań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej jest Zespół Interdyscyplinarny powołany przez Wójta Gminy Kruklanki.

Obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego zapewnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kruklankach.

VIII. Monitoring , sprawozdawczość i finansowanie Programu.

Monitoring programu nadal odbywać się będzie na podstawie corocznej sprawozdawczości z wykonywania zadań oraz bieżącej analizy osiągniętych efektów.

Wzrost świadomości społecznej ma za zadanie umożliwić szybsze reagowanie na krzywdę i przyczyni się do zapobiegania występowania zjawiska przemocy domowej.

Program będzie finansowany ze środków budżetu Gminy Kruklanki, dotacji oraz środków pozabudżetowych, pozyskanych z innych źródeł.

Zakończenie

Przemoc domowa nie powinna nigdy mieć miejsca, a rodzina powinna zapewniać bezpieczeństwo i warunki sprzyjające harmonijnemu rozwojowi wszystkim jej członkom.

Jednoznacznie odnosi się do tego faktu również polskie prawo, uznając przemoc domową za przestępstwo. Nikt nie ma prawa naruszać praw i dóbr osobistych drugiego człowieka, powodować jego bólu i cierpienia. W sposób szczególny to sformułowanie odnosi się do osób bliskich (członków rodziny). Mając świadomość faktu, że zapewne przemoc domowa nigdy całkowicie nie zniknie, należy podejmować systematyczne i skoordynowane działania mające na celu zmniejszenie skali tego zjawiska.

Opracowany Program przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej pozwoli na dążenie do osiągnięcia tegoż celu.

Osiągnięcie zawartych w Programie celów strategicznych możliwe będzie przy dobrej i sprawnej współpracy jednostek podmiotów działających na rzecz osób i rodzin zagrożonych/dotkniętych przemocą.

Niniejszy Program nie jest dokumentem zamkniętym, i jako taki może podlegać przyszłym modyfikacjom, w zależności od pojawiających się nowych danych, potrzeb i możliwości.

